

НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ
ЧАСТНОГО ПРАВА КАЗГЮУ

ГЕРМАНСКОЕ ОБЩЕСТВО ПО ТЕХНИЧЕСКОМУ
СОТРУДНИЧЕСТВУ (GTZ)

Юридическая фирма «Зангер»

Казахстанский Международный Арбитраж

Редакционная коллегия

А. Абдиров, Е. Б. Жусупов, К. М. Ильясова,
А. Ермеков, Р. Кантар, Р. А. Маметова, С. Н. Мороз,
А. Нарынбаев, Е. Н. Османова, М. К. Сулайманова

Ответственный редактор

М. К. Сулайманов

«Предмет, метод и система гражданского права: Материалы научно-практической конференции, состоявшейся в рамках ежегодных цивилистических чтений, посвященных Году «Германия в Казахстане 2010». Алматы, 13–14 мая 2010 г.» (Ред. М.К. Сулайманов – Алматы, 2010). – Книга по материалам научной конференции по теме «Предмет, метод и система гражданского права: Материалы научно-практической конференции, состоявшейся в рамках ежегодных цивилистических чтений, посвященных Году «Германия в Казахстане 2010». Алматы, 13–14 мая 2010 г.».

Сборник представляет актуальную информацию по фундаментальным проблемам гражданской цивилистической науки – предмету, методу и системе гражданского права. Конференция прошла в основе материалов научно-практической конференции, организованной Научно-исследовательским институтом частного права КазГЮУ, Германским обществом по техническому сотрудничеству (GTZ), Юридической фирмой «Зангер» и Казахстанским Международным Арбитражем в рамках ежегодных цивилистических чтений.

В сборнике входят научные доклады и выступления на конференции из более 300 участников из Германии, России, Таджикистана, Украины, Беларуси, Киргизии, Узбекистана, Казахстана, практиков юристов из различных областей частного и гражданского права, адвокатов, судейских органов, преподавателей высших учебных заведений.

Конференция была организована в соответствии с приказом Президента Республики Казахстан № 144 от 29 марта 2010 года о проведении в Казахстане Года Германии в Казахстане в 2010 году. Целью конференции было обменяться опытом в области правового регулирования в сфере гражданского права, а также обсудить актуальные проблемы в области гражданского права в контексте развития гражданского права в Казахстане.

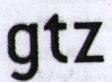
ISBN 978-9987-3-9029-1-5

2010
© НИИ ЧП КазГЮУ
© Юридическая фирма «Зангер»
© КМСАР

ПРЕДМЕТ, МЕТОД И СИСТЕМА ГРАЖДАНСКОГО ПРАВА

Материалы международной
научно-практической конференции
в рамках ежегодных цивилистических чтений,
посвященной Году «Германия в Казахстане 2010»
(Алматы, 13–14 мая 2010 г.)

В 2010 году Германское общество по техническому сотрудничеству совместно с Конституционным Советом Республики Казахстан и Фондом Республики Казахстан в честь 20-летия образования Республики Казахстан было организовано ежегодное мероприятие «Год Германия в Казахстане 2010» на период с 2010 до 2020 года. Целью этого мероприятия является проведение ежегодных научно-практических конференций в честь Года Германия в Казахстане. В этом году для проведения в рамках ежегодных цивилистических чтений было выбрано тема «Предмет, метод и система гражданского права: Материалы научно-практической конференции в рамках ежегодных цивилистических чтений, посвященных Году «Германия в Казахстане 2010».

Книга издана при финансовой поддержке
Германского общества по техническому
сотрудничеству (GTZ)

Алматы
2010

го-
ти-
яд-
и в

и в
три-
ет-
ода
то-
ст-
у-
за-
их-
ой
ис-
ти-
ях

и-
и-
в-
е-
я,

с-
к-
и-
и-
а-

УДК 347.1
ББК 67.404
П 71

Редакционная коллегия:

А.Е. Дүйсенова, Е.Б. Жусупов, К.М. Ильясова,
Г.Т. Казиева, Р. Книпер, Р.А. Маметова, С.П. Мороз,
М.С. Нарикбаев, Е.Б. Осипов, М.К. Сулейменов

Ответственный редактор

М.К. Сулейменов

П 71 Предмет, метод и система гражданского права: Материалы междунар. науч.-практ. конф., в рамках ежегод. цивилистических чтений, посвящ. Году «Германия в Казахстане 2010», Алматы, 13-14 мая 2010 г. / Отв. ред. М.К. Сулейменов. – Алматы: НИИ частного права КазГЮУ, ГТЦ, 2010. – 800 с.

ISBN 978-601-80029-1-5

Сборник посвящен исследованию одной из фундаментальных проблем современной цивилистической науки – предмету, методу и системе гражданского права. Книга подготовлена на основе материалов одноименной международной научно-практической конференции, проведенной Научно-исследовательским институтом частного права КазГЮУ, Германским обществом по техническому сотрудничеству (GTZ), Юридической фирмой «Зангер» и Казахстанским Международным Арбитражем в рамках ежегодных цивилистических чтений.

В сборник вошли научные доклады и выступления на конференции ведущих ученых из Германии, России, Татарстана, Дагестана, Украины, Беларуси, Таджикистана, Узбекистана, Киргизстана и Казахстана, практикующих юристов, представителей правоохранительных и судебных органов, а также аспирантов и соискателей.

Публикация финансировалась Федеральным правительством Германии через общество «Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit (GTZ) GmbH».

Издание адресовано научным работникам, аспирантам, преподавателям юридических факультетов и вузов, студентам, а также работникам суда, прокуратуры, адвокатуры, практикующим юристам, иным лицам, изучающим и применяющим гражданское законодательство.

УДК 347.1
ББК 67.404

ISBN 978-601-80029-1-5

© НИИ частного права КазГЮУ, 2010
© Коллектив авторов, 2010
© Юридическая фирма «Зангер», 2010

ВСТУПИТЕЛЬНОЕ СЛОВО

директора Научно-исследовательского института
частного права КазГЮУ, академика Национальной академии наук
Республики Казахстан, доктора юридических наук,
профессора М.К. Сулейменова

Позвольте от имени НИИ частного права КазГЮУ поздравить всех гостей и участников с открытием очередной международной научно-практической конференции в рамках ежегодных цивилистических чтений «Предмет, метод и система гражданского права», посвященной году Германии в Казахстане.

Торжественные церемонии официального открытия года Германии в Казахстане состоялись 3 февраля в г. Астане и 3 марта в г. Алматы (при поддержке Института Гете в Алматы). Год Германии в Казахстане является логическим продолжением мероприятий, проведенных в рамках Года Казахстана в Германии, состоявшихся в 2009 году. Так, в декабре прошлого года Германским обществом по техническому сотрудничеству совместно с Конституционным Советом Республики Казахстан и Верховным Судом Республики Казахстан в г. Берлине был успешно проведен международный коллоквиум «Концепция правовой политики Республики Казахстан на период с 2010 до 2020 года: устойчивое развитие в сфере правовой и судебной реформы». В этом году в Казахстане при поддержке Германского общества по техническому сотрудничеству мы имеем честь провести международную научно-практическую конференцию с участием видных германских ученых.

Я очень рад, что конференция в очередной раз собрала большое количество участников (более ста). Я хотел бы искренне поприветствовать и поблагодарить всех участников и гостей сегодняшней конференции и в первую очередь гостей, которые прибыли из дальнего и ближнего зарубежья, в том числе из Германии, России (Татарстана, Дагестана), Украины, Узбекистана, Таджикистана и Киргизстана.

Не первый раз участвуют в наших конференциях видные ученые из Российской Федерации и Украины: Яковлев Вениамин Федорович – советник Президента Российской Федерации, заведующий кафедрой «Правовое обеспечение экономики» Российской академии государственной службы, член-корреспондент РАН, доктор юридических наук, профессор, советник Президента Российской Федерации; Кузнецова Наталья Семеновна – профессор кафедры гражданского права Киевского национального университета им. Тараса Шевченко, академик Академии правовых наук, заслуженный деятель науки и техники Украины, доктор юридических наук.

АКЦИОНЕРЛІК ҚОҒАМНЫҢ ЖАСАЛУ ҮРДІСІНЕ ЕРЕКШЕ ТАЛАПТАР ҚОЙЫЛАТЫН МӘСІЛЕЛЕРИ

Азаматтық құқықтын кез-келген субъектісі сияқты акционерлік қоғам да өз қызметін іске асыру барысында әралуан мәмілелерді емін-еркін жасасуға құқылы болады. Мысалы, ол оғишті жалға алу шарты, белгілі-бір мүлікті сатып алу-сату шарты немесе басқа да нысандарда болуы мүмкін. Әдетте, жалпы ереже бойынша акционерлік қоғамның мәмілелерді жасасу үрдісіне қандай да бір айрықша талаптар қойылмағанымен, кейбір сөттерде бірқатар мәмілелер үшін отандық заң шығарушы ерекше талаптарды бекітеді. Сондай-ак, бұл құбылысты айқындау үшін заң шығарушы «ірі мәміле» және «мұдделілік бар мәміле» деген терминдерді колданады. Кейбір зерттеу жұмыстарында бұл үғымдарды енгізу қажеттілігінің жасалынатын ондай мәмілелердің акционерлік қоғамның қызметіне түбегейлі ықпал ету қабілетіне ие болуынан туындастындығы туралы пікірлер білдірілген¹.

«Акционерлік қоғамдар туралы» Қазақстан Республикасы Занының 68-бабы бойынша келесі белгілерге жауап беретін мәміле, ірі мәміле деп таңылады:

— нәтижесінде құны қоғам активтері құнының жалпы мөлшерінің жиырма бес және одан да көп проценті болатын мүлікті қоғам сатып алатын немесе иеліктен шығаратын (сатып алуы немесе иеліктен шығаруы мүмкін) мәміле немесе өзара байланысты мәмілелердің жиынтығы;

— нәтижесінде қоғам өзінің орналастырган бағалы қағаздарын сатып алуы немесе орналастырган бір түрдегі бағалы қағаздардың жалпы санының жиырма бес және одан да көп проценті мөлшерінде олардын сатылып алынған бағалы қағаздары сатылуы ықтимал мәміле немесе өзара байланысты мәмілелердің жиынтығы;

— қоғамның жарғысында ірі мәміле деп танылатын өзге де мәміле. Осы тұста ірі мәміленің орыс тілінде берілген анықтамасында қолданылатын «приобретено или отчуждено» сөздерінің казак тіліне «сатып алу немесе иеліктен шығару» деп дұрыс аударылмағанына назар салу кажет. Осындағы «приобретено...» сөзін асылында «алу...» деп аударғанда анағұрлым дұрысырақ шықкан болар еді. Дегенмен, ҚР АК 13-тарауы мен де салыстырган жөн. Себебі, «Приобретение права собственности и иных вещных прав» деп аталағын 13-тараудын атауы, «Меншік құқығына және өзге де заттық құқықтарға ие болу» деп аударылған.

Сонымен, ірі мәміле деп танудың бірінші жағдайына тоқталсак. Қандай да бір «С» акционерлік қоғамы банктен несие алуда. Несие сомасы қоғамға тиесілі активтер құнының 25% аспайды, дегенмен, кайтарылатын өсімімен есептегендегі бұл мөлшерден асып кетуі мүмкін. Сонда кай соманы назарға алуымыз кажет деген сауал туындаиды. Мысалы, 2009 жылы ресейлік «Роснефть» компаниясына қытайдың мемлекеттік даму банкінің 15 млрд.

¹ Карапызы: Сапарова А. Об оспаривании крупных сделок, заключенных акционерным обществом // Юрист. № 12, 2009. 57 б.

долл. несие беретіндегі жөніндегі шартка қол қойылған болатын. Несие несие ғайдалану мерзімі 20 жыл деп көрсетілген және нәтижесінде кайтарылатын сомма шамамен 25,9 млрд. долл. құрайды¹. Осы ретте кай соманы на зарға алуымыз керек яғни, жалан несие сомасын ба, әлде өсімімен кайтарылатын түлкілікті соманы ма? Кейбір зерттеушілердің² пікірінше, бұл ретте мәміленің ірі екендігі тек, өсім сомасына орай ғана айқындалуы ақылға конымды болып табылады. Өйткені, ақшалай қаражатты алу арқылы өсімнен басқа өзінің ештегесін бермейді. Ал, бұл сауалға қатысты Ресей Федерациясы Жоғары Төрелік Сотының Президиумы өзінің № 62 Акпараттық хатында келесідей жауапты ұсынады: егер, ұсынылған несие сомасы мен несие ғайдаланғаны үшін шартта қарастырылған процент сомасы (несие ғайдаланғаны үшін алынатын өсімдерді коспағанда) қоғам мүлкінін баланстық құнының 25% асатын болса, несие шарты ірі мәміле болып табылуы мүмкін. Біздің пайымдауымызша осындай мазмұндағы ережені «Акционерлік қоғамдар жөніндегі заннаманы қолдану туралы» Қазақстан Республикасы Жоғары Сотының 2009 жылдың 28 желтоқсанындағы № 8 Нормативтік Қаулысына (бұдан әріде – «Акционерлік қоғамдар жөніндегі заннаманы қолдану туралы» Нормативтік Қаулы) да енгізген жөн. Осы тұста, несие шартын жарамсыз деп тану туралы талап арыздың қандай максатта ұсынылатыны да аса маңызды болып саналады. Мәміленің жарамды не жарамсыздығына қарамастан несие ғайтару керектігі даусыз. Борышты өндіріп алу жөніндегі банктің талап арызынан туындастырылған сот процесін соза тұсу және процентті шартта көрсетілген көлемде емес, Ұлттық банктің кайта қаржыландыру ставкасы деңгейінде төлеу ондай талап арыздың берілуінің бірден-бір себебі болуы мүмкін. Сондай-ак, ірі мәміленің жоғарыда берілген анықтамасында «сатып алуы немесе иеліктен шығаруы мүмкін» делінген сөздердің қолданылуына орай ірі мәміле ретінде тек қана сатып алу сату, айырбас, кейіннен сатып алу құқығымен жалға беру шарттары ғана емес, сондай-ак, кепіл, кепілдік, кепіл болушылық шарттары да танылуы мүмкін³. Бұл тұжырым отандық сот тәжірибесімен де қуатталады⁴. Осы ретте, Ресейлік Занда кепіл мен кепіл болушылықтың ірі мәмілелер бола алатындығының тікелей көрсетілгенін айта кеткен жөн. Сонымен бірге, ірі мәмілелер санатына акционерлік қоғамның өз мүлкімен жауап беретін міндеттемесін туындастырылған кез-келген мәмілені жатқызуға болады.

«Акционерлік қоғамдар туралы» ҚР Занының 68-бабының 1-тармағы 2) тармақшасына сәйкес мына бір талапқа жауап беретін мәміле де ірі мәміле деп танылуы мүмкін: нәтижесінде қоғам өзінің орналастырылған бағалы қағаздардың сатып алуы немесе орналастырылған бір түрдегі бағалы қағаздардың жалпы санының жиырма бес және одан да көп проценті мөлшерінде олардын сатылып алынған бағалы қағаздары сатылуы ықтимал мәміле немесе өзара байланысты мәмілелердің жиынтығы. Ал, осы

¹ Карапызы: <http://www.rosneft.ru/attach/0/54/71/prepare09.pdf>.

² Карапызы: Добровольский В.И. Проблемы корпоративного права в арбитражной практике. – М.: Волтерс Клювер, 2006. 273 б.

³ Карапызы: Ломидзе О., Ломидзе Э. Крупные сделки хозяйственных обществ: проблемы правового регулирования // Хозяйство и право. 2003. № 1. 61 б.

⁴ Карапызы: Сапарованаң А. жоғарыда көрсетілген енбеті. 57-58 б.б.

Занының 28-бабына сәйкес қоғам сатып алатын орналастырылған акциялардың саны орналастырылған акциялардың жалпы санының жиырма бес проценттінен аспауға тиіс. Осы ретте аталған екі баптын арасында белгілі-бір қайшылық бар. Сондыктанда, «Акционерлік қоғамдар туралы» КР Занының 68-бабының 1-тармағы 2) тармакшасының алынып тасталғаны жөн көрінеді. Мұндай үстаным ғылыми енбектерде де білдіріледі. Мысалы, бұл жайында А. Маковская¹ былай дейді: «Шын мәніндегі, егер, Х тараудың ережелері қоғам мүлкіне байланысты жасалатын мәмілелерге онын жоғары басқару органдарының бакылау жүргізуін қамтамасыз ету болатын болса, онда қоғамның аталған бағалы қағаздарды орналастыруы сол органдардың құзырында екендігін есте ұстағанымыз жөн және онын үстінен Занының басқа нормаларымен реттелінетіндігін айта кеткен дұрыс». Дегенмен, кейбір енбектерде² ірі мәміле және жасалуында мұдделілік бар мәміле ұғымдарының артында қандай да бір қоғамның әралуан органдарының арасында өкілеттіліктерді жіктеу қажеттілігі мен басқару органдары тарағынан болуы мүмкін киянат жасаулардың алдын алу мүктаждығы жаткан-дығы айтылады.

Осы ретте бұл сауалдың реттелуіне байланысты қоршілес Ресейдің тәжірибесіне назар аударсақ. Ресей Федерациясының 1995 жылдың 24 қарашасында қабылданған «Акционерлік қоғамдар жөніндегі» № 208-ФЗ Федералдық Занының 78-бабында ірі мәміленің анықтамасы бекітілген. Жалпы мазмұны ірі мәміленің отандық заннамада бекітілген анықтамасымен үқсас. Дегенмен, бір өзгешелігі ол: ресейлік заннамада қоғамның өдегтегі шаруашылық қызметі барысында жасалған мәмілелері, бекітілген талаптарға жауап бергенімен ірі мәміле деп танылмайды. Отандық заннамада мұндай ереже жок. Біздің пайымдауымызша отандық заң шығарушының жоғарыдағы өзгешелікті бекітпеуді дұрыс қадам болып саналады. Сонымен, «Акционерлік қоғамдар туралы» КР Занының 68-бабындағы «нәтижесінде құны қоғам активтер құнының жалпы мөлшерінің 25 және одан да көп проценті болатын мүлкіті қоғам сатып алатын немесе иеліктен шығаратын (сатып алуы немесе иеліктен шығаруы мүмкін) мәміле немесе өзара байланысты мәмілелердің жиынтығы» делінген мазмұндағы ереже қоғам жасасатын мәміле ірілігін қорсететін бір негіз болып есептеледі. Осы қорсетілген негіздегі өзара байланысты мәмілелер ұғымына назар аударсақ. «Акционерлік қоғамдар туралы» КР Занының 68-бабының 2-тармағы бойынша мынадай белгілерге жауап беретін мәмілелерді өзара байланысты деп атаяуға болады: белгілі бір мүлкіті сатып алуға немесе иеліктен айыруға катысты белгілі бір тұлғамен не өзара аффилиирленген тұлғалар тобымен жасалатын бірнеше мәмілелер; бір шартпен немесе өзара байланысты бірнеше шартпен рәсімделетін мәмілелер; жарғысымен немесе акционерлерінің жалпы жиналысының шешімімен өзара байланысты мәмілелер деп танылатын өзге де мәмілелер. Өзара байланысты мәмілелердің сот тәжірибесінде келесі белгілер бойынша айқындалатыны-

¹ Карапыз: Маковская А. Крупные сделки и порядок их одобрения акционерным обществом // Хозяйство и право. 2003. № 5. 56 б.

² Карапыз: Ханс-Иоахим Шрам. Международный опыт регулирования крупных сделок и сделок с заинтересованностью // Актуальные вопросы законодательства Республики Казахстан об акционерных обществах. – Алматы, 2008. 137, 146 б.б.

на ғылыми әдебиеттерде¹ назар аударылған: 1) мәмілелердің бірдейлігі; 2) мәмілелердің бір тұлғамен немесе өзара байланысты тұлғалармен жасалуы; 3) мәмілелердің қыска бір уақыт аралығында жасалуы; 4) жасалынған мәмілелердің көсіпорынның біртұтас технологиялық циклін бұзуы; 5) мәмілелерді жасасу нәтижесінде (өртүрлі тұлғалармен жасалған болса да) қоғам мүлкі басқа бір тұлғаның немесе өзара байланысты тұлғалар тобының иелігіне ауыскандығын қорсететін мән-жайлар; 6) иеліктен шығарылған мүлік тұтастай өндірістік кешен болғандықтан, мәмілелердің жасалуы қоғам қызыметінің токтатылуына әкелді; 7) дауланатын мәмілелер қоғамның бұрын жасаған шарттарының негізінде және оларды орындау үшін жасалса; 8) мәміле жасалуы барысында барлық тұлғалар (сатушы – қоғамда, барлық сатып алушыларда) бір максатты қөзделген болатын яғни, нәтижесінде барлық иеліктен шығарылатын мүлкітер бір тұлғаға немесе өзара байланысты тұлғалар тобына өтүі керек.

Жалпы, ғылыми әдебиеттерде² құқықтық нормалардың айқын, түсінікті болуы жеке тұлғалардың құқыққа қоятын бірінші және маңызды талаптарының бірегей екендігіне назар аударылады. Ал, кейбір кайнар көздерде³ ірі мәмілелеге катысты заннамада бекітілген ережелердің тәжірибеде туындастырылғанда жауап беруге мүмкіндік бермейтіні және тәжірибеде келесідей сұраптардың туындастыны айтылады:

– ірі мәміле жасасу туралы шешім қабылдау барысында ішкі рәсімдердің бұзылуы мәмілені жарамсыз деп тануға негіз болып табылады ма (мысалы, директорлар кенесі материалдарды ұсыну мерзімдерін бұзса);

– директорлар кенесін мүшесі мұдделі тұлға ретінде мәмілені жарамсыз деп тану туралы талап-арызбен сотка жүгіне алады ма;

– мәжіліс құні туралы директорлар кенесін бір мүшесіне ескертпеу мәмілені жарамсыз деп тануға негіз болады ма;

– егер, мемлекет акционер ретінде ірі мәмілені жарамсыз деп тану туралы талаппен жүгінгісі келсе, онда бұл үшін қандай да бір ерекше талаптар бар ма;

– «Акционерлік қоғамдар туралы» КР Занының 7 тарауының талаптары сакталынбағандығын білген карсы тарап мәмілені жарамсыз деп тану туралы талап-арызбен сотка жүгіне алады ма;

– мәмілені жарамсыз деп тану туралы талаптарды акция иесі емес, оны номиналды ұстаушылар мен оны сенімгерлікпен басқаруға алған тұлғалар бере алады ма;

– егер, өзара байланысты мәмілелер жиынтығы ірі мәмілені құраса, онда олардың әрбірін жарамсыз деп тану кажет пе не біреуін танысада жеткілікті ме;

¹ Карапыз: Добровольский В.И. Проблемы корпоративного права в арбитражной практике. – М.: Волтерс Клювер, 2006. 286-287 б.б.

² Карапыз: Покровский И.А. Основные проблемы гражданского права. – Изд. 4-е, испр. – М.: Статут, 2003. 91 б.

³ Карапыз: Шермухаметов Б.Б. Проблемные вопросы оснований и механизма признания крупной сделки недействительной по законодательству Республики Казахстан об акционерных обществах // Актуальные вопросы законодательства Республики Казахстан об акционерных обществах. – Алматы, 2008. 177-178 б.б.

— егер, директорлар кенесінде акционер мүддесін білдіретін мүше ірі мәміленің жасалуын қуатташ дауыс берсе, акционер оны жарамсыз деп тану туралы талап-арызбен сотка жұғіне алды ма және тағы басқа да сұралтар. Сондай-ак, ірі мәміле деп танудың активтер күнына байланыстырылуы да ғылыми әдебиеттерде¹ сынға ұшырауда. Мысалы, егер патент бағасы активтер күнының 5% болғанымен, акционерлік қоғам өз айналымының 60% осы патент негізінде дайындалатын дәрі-дәрмектер арқылы алса, мәміле макұлдануы тиіс пе? Осы ретте, А. Маковская² өзінің енбегінде Г.Е. Авиловтың келесідей бір пікірін көлтіреді: «Өкінішке орай, ірі мәміле аныктамасының елеулі кемшіл тұстары да бар. Онда мазмұны накты емес негіздер колданылған». Сондай-ак, А. Маковская ірі мәміле аныктамасында мазмұны накты емес негіздермен бірге, азаматтық-құқықтық ұғымдардың (мұлік, мәміле, мұлікті алу және иеліктен шығару) да колданылатынан және осы ұғымдардың мазмұнына токталмастан «ірі мәміле» ұғымын толыққанды ашуға кол жеткізе алмайтындықтарына на- зар аударады.

Негізінен, зан әдебиеттерде мұлікті алуға немесе иеліктен шығаруға байланысты мәмілелерді саралаудың қандай да бір елеулі киындық туын- датпайтыны айтылған, яғни, бұл жерде мұліккеге деген заттық құқыктардың (егер, мәселе заттарға байланысты болса) не міндеттемелік (талап ету) құқықтың акционерлік қоғамға немесе акционерлік қоғамнан ауысуына әкелетін мәмілелерге нұскайтыны айқын. Дегенмен, зан әде- биеттерде³ мұлікті «алу» терминіне катысты басқалай да ұстанылған білдіріледі: «Мұлікті алу термині тек кана сатып алуды ғана емес, сонымен бірге, мұлікті пайдаланудың басқалай да мүмкіндіктерін (жалға алу, сенімгерлікпен басқару, бірлесіп қызмет ету, сенімхат және т.б.) алуды білдіреді». Сондай-ак, 2001 жылдың 13 наурызындағы № 62 Шолудың 7-тармағында былай делінген: «Ресей Федерациясы Азаматтық кодексінің 391-бабында қарастырылған тәртіптеге бір акционерлік қоғамның басқа қоғамға борышын аудару туралы келісімі, егер аударылатын борыш сомасы борышты қабылдаушы акционерлік қоғамның баланстық активтер күнының 25% асатын болса, онда ол келісім акционерлік қоғамдар жөніндегі Заңының 79-бабының талаптарын сактай отырып, жасалуы тиіс». Бұдан өріде, жоғарыдағы ереженің енгізілуін сот келесідей мазмұнда түсіндірген: борыш өтелмеген ретте, өндіріп алу талаптары борышты қабылдаған акционерлік қоғамның мұлкіне қойылатын еді және осының салдарынан тиісті мұлікті иеліктен шығаруға тұра келер еди.

Осы тұста, Ресейлік сот тәжірибесінде туындаған мына бір істерге на- зар аударсак. 2001 жылдың 19 маусымындағы Мәскеу округінің Федерал- дық төрелік сотының №КГ-А41/2937-01 ісі бойынша қабылдаған қаулы-

сында да дәл осындағы корытынды жасалғандығын алға тартады: «жалға алу шарты ірі мәміле ретінде танылмауы тиіс, себебі, ол бойынша меншік құқығы ауыспайды, тек, мұлік уақытша пайдалану мен иеленуге беріледі». Осы енбекте, жоғарыда көрсетілген ұстанымға қарама-қайшы болатын екінші бір байламдар көлтірілген, яғни, РФ Жоғары Төрелік Соты Прези- диумының 2002 жылдың 11 сәуірдеғі № 66 «Жалға алуға байланысты дауларды шешу тәжірибесіне Шолудың» 40-тармағында былай делінеді: «жалға алу шартының мерзімін және жалға берілетін мұліктің құнын на- зарда ұстай отырып, сот жалға алу шартының жалға беруші үшін ірі мәміле болып табылатындығы туралы корытындыға келді, өйткені, оны орындау нәтижесінде іс жүзінде оның өндірістік қызметі токтаған бола- тын». Осы тұста, соттың тараптар арасында жасалған мәмілені жалға алу төлемдеріне қарай емес, басқа негіздерге сүйене отырып ірі мәміле деп та- нығандығын айта кеткен жөн:

- жалға алу мерзімі 15 жыл;
- жалға берілетін мұліктің құны – акционерлік қоғамның басты коры- нын 80% құрайды;

- жалға беруші, акционерлік қоғамға негізгі табысты әкелуші өндірістік қызмет іс жүзінде токтап қалған, өйткені, қажетті құрал-жаб- дықтардың барлығы жалға берілген ғимаратпен коса ұсынылған.

Сондай-ак, Қоғамның жарғысында ірі мәмілелер туралы ережелер кол- данылатын басқа да реттерде косымша қарастырылуы мүмкін. Мысалы, қоғам үшін ірі болмаганымен, мұліктің экономикалық құндылығына орай қоғамның жоғары органдары тараптынан катан қабылауды талап ететін мәмілелер (мысалы, жылжымайтын мұліккеге катысты мәмілелер) немесе тілті, мұлікті алуға не иеліктен шығаруға байланысты емес мәмілелер, ірі мәміле деп танылуы мүмкін.

«Акционерлік қоғамдар туралы» КР Заңының 70-бабына сейкес қоғам- ның ірі мәміле жасасуы туралы шешімді директорлар кенесі кабылдайды. «Акционерлік қоғамдар туралы» Ресейлік занға қарағанда отандық занда ірі мәмілелер жасасу жөніндегі шешімнің бірауыздан қабылдану қажеттілігі бекітілмеген. Осы ретте, «Акционерлік қоғамдар туралы» КР Заңының 58-бабының 2-тармағына жүгінеміз. Онда, егер занда не жарғы- да өзгеше қөзделмесе директорлар кенесінде шешімнің жай қөшпілік да- үыспен қабылданатыны көрсетілген. Сонымен бірге, мәміле бір уақытта ірі және мұдделілік бар мәміле деп танылғанда қайсының ережелеріне бағынатындығы басы ашық құйде қалдырылған. Сондай-ак, осы ретте колданыстағы отандық заннамаға сәйкес ірі мәмілелерді жасасу рәсімдеріне койлатын талаптардың сакталмауының өзі аталған мәмілелерді жарамсыз деп тануға жеткілікті негіз болып табылатындығына және бұл ұстанымның ғылыми енбектерде¹ сынға ұшырап жатқан- дығына назар аударған жөн.

¹ Карапыз: *Ханс-Иоахим Шрамның жоғарыда көрсетілген енбегі*. 138 б.

² Карапыз: *А. Маковскаяның жоғарыда көрсетілген енбегі*. 46-61 б.б.

³ Карапыз: Комментарий к Федеральному закону «Об акционерных обществах» / Под ред. М.Ю. Тихомирова. – 3-е изд., доп. и перераб. – М.: Юриинформцентр, 2002. 373-374 б.б.

¹ Карапыз: *Федосова О. Оспаривание крупных сделок и сделок, в совершении которых имеется заинтересованность, в ООО // Хозяйство и право. 2007. № 10. 138 б.*

<i>Абдрахманова У.Т.</i> Предмет и метод экологического права.....	345
<i>Бикебаев А.Ж.</i> Место конкурентного (антимонопольного) права в системе права.....	353
<i>Нуртаева Г.Л.</i> Энергетическое право: гражданско-правовой аспект.....	361
<i>Стариченко Е.А.</i> Предмет информационного права.....	366
<i>Чельщев М.Ю.</i> Спортивное право России как комплексная правовая отрасль с гражданско-правовой составляющей.....	369
<i>Дүйсенова Э.О.</i> Азаматтық іс жүргізу күкіғының пәні, әдістері және жүйесі.....	377
<i>Акимбекова С.А.</i> Судебная форма защиты гражданских прав в Республике Казахстан.....	382
<i>Калим Е.</i> Место электронного документа в гражданском процессе.....	385
<i>Испаева Г.Б.</i> Место международного гражданского процесса в системе права.....	391
<i>Штополь С.А.</i> Метод диспозитивности в праве недропользования как комплексной отрасли права.....	400
<i>Кусаинова А.К.</i> Предмет жилищного права.....	406
<i>Нурушев А.Ж.</i> Сочетание единства и дифференциации как характерная черта метода правового регулирования трудовых отношений.....	413

Глава 7. Субъекты гражданского права

<i>Петровичева Ю.В.</i> Правовой статус государственных корпораций по российскому праву.....	418
<i>Сулейманова С.А.</i> Участие несовершеннолетнего в создании и деятельности коммерческих организаций.....	422
<i>Абылқадыров Е.Н.</i> Основания, принципы и перспективы участия государства в регулировании гражданских правоотношений.....	426
<i>Естемиров М.А.</i> Акционерлік қоғамның жасалу үрдісінде ерекше талаптар койылатын мәселелері.....	430
<i>Карагусов Ф.С.</i> О понятии корпоративного права.....	436
<i>Кассильгов Р.А.</i> Ограничение иммунитета иностранного государства в частных правоотношениях: ключевые вехи развития института и новелла казахстанского законодательства.....	448
<i>Бигзаев Р.Ш.</i> Роль корпоративного секретаря в системе корпоративного управления.....	454

<i>Поваров Ю.С.</i> К вопросу о динамике акционерных прав (в аспекте моделирования членского акционерного правоотношения).....	461
--	-----

<i>Самалдыков М.К.</i> Принципы корпоративных отношений и их комментарий.....	468
---	-----

Глава 8. Предмет и метод института вещных прав

<i>Евгения Курзински-Сингер.</i> Имущественные отношения как предмет гражданского права на примере вещных прав в Германии.....	477
<i>Скрябин С.В.</i> Вещное право в гражданском законодательстве Республики Казахстан: некоторые вопросы предмета, метода и системы.....	483
<i>Абдрасулов Е.Б.</i> Проблемные аспекты рассмотрения судами споров о праве собственности на жилое помещение.....	498
<i>Рахвалова М.Н.</i> Отношения по пользованию жилыми помещениями как составляющая предмета гражданского права.....	508
<i>Логинова Т.Е.</i> Абстрактный характер вещных договоров как стилевая особенность германской ветви континентальной правовой семьи....	512
<i>Камытбекова С.Ж.</i> Владение как самостоятельный институт вещного права. Защита автотранспортного средства.....	518
<i>Камытбекова С.Ж.</i> Становление законодательства о праве частной собственности на автомобиль. Исторический аспект.....	522

Глава 9. Сделки и обязательства: общая часть

<i>Ханс-Йоахим Шрамм.</i> Практические вопросы применения предписаний о сделках.....	535
<i>Ладо Чантурия.</i> Значение и функции института недействительности сделок в частном праве.....	551
<i>Дәүлетијаров Да.А.</i> Құқықтық реттеу барысында шарт еркіндігі кағидасын колданудың кейбір сұраптары.....	562
<i>Татаркина К.П.</i> Соглашение сторон об определении формы сделки, ее изменении и отмене.....	567
<i>Носиров Х.Т.</i> Проблемы реализации субсидиарных обязательств в гражданском праве.....	572
<i>Кенжебулатова Ж.И.</i> Концепция обязательств с участием третьих лиц в законодательстве Республики Казахстан.....	576
<i>Галинская Ю.В.</i> Специфика обеспечительной цессии по договору факторинга.....	582